ārsha Samyoga

Tattva bodhaḥ

with English Transliteration

ॐ श्री गुरुभ्यो नमः

हरिः ॐ

॥ अथ श्री शङ्कराचार्य विरचित तत्त्वबोधः प्रकरण ग्रंथम् ॥

om śrī gurubhyo namaḥ

hariḥ om

|| atha śrī śaṅkarācārya viracita tattva bodhaḥ prakaraṇa grantham ||

॥ मङ्गलाचरणम् ॥

maṅgalācaraṇam

वासुदेवेन्द्रयोगीन्द्रं नत्वा ज्ञानप्रदं गुरुम्

मुमुक्षूणां हितार्थाय तत्त्वबोधोऽभिधीयते ॥

vāsudevendrayogīndraṁ natvā jñānapradaṁ gurum

mumukṣūṇāṁ hitārthāya tattvabodho'bhidhīyate

Chapter 1

॥ अथ साधनचतुष्टय विचारः ॥

atha sādhanacatuṣṭaya vicāraḥ

साधनचतुष्टयसंपन्नाधिकारिणां मोक्षसाधनभूतं तत्त्वविवेकप्रकारं वक्ष्यामः।

sādhanacatuṣṭayasampannādhikāriṇāṁ mokṣasādhanabhūtaṁ tattvavivekaprakāraṁ vakṣyāmaḥ

साधनचतुष्टयं किम् ?

sādhanacatuṣṭayaṁ kim?

नित्यानित्यवस्तुविवेकः। इहामुत्रार्थफलभोगविरागः।

शमादिषट्कसम्पत्तिः। मुमुक्षुत्वं चेति।

nityānityavastuvivekaḥ

ihāmutrārthaphalabhogavirāgaḥ

śamādiṣaṭkasampattiḥ

mumukṣutvaṁ ceti

नित्यानित्यवस्तुविवेकः कः ?

nityānityavastuvivekaḥ kaḥ ?

नित्यवस्त्वेकं ब्रह्म तद्व्यतिरिक्तं सर्वमनित्यम्।

nityavastvekaṁ brahma tadvyatiriktaṁ sarvamanityam

अयमेव नित्यानित्यवस्तुविवेकः।

ayameva nityānityavastuvivekaḥ

विरागः कः ?

virāgaḥ kaḥ ?

इह-स्वर्गभोगेषु इच्छाराहित्यम्।

iha-svargabhogeṣu icchārāhityam

शमादि-साधन-संपत्तिः का ?

śamādi-sādhana-sampattiḥ kā ?

शमो दम उपरमस्तितिक्षा श्रद्धा समाधानं चेति।

śamo dama uparamastitikṣā śraddhā samādhānaṁ ceti

शमः कः ?

śamaḥ kaḥ ?

मनोनिग्रहः।

manonigrahaḥ

दमः कः ?

damaḥ kaḥ ?

चक्षुरादिबाह्येन्द्रियनिग्रहः ।

cakṣurādibāhyendriyanigrahaḥ

उपरमः कः ?

uparamaḥ kaḥ ?

स्वधर्मानुष्ठानमेव ।

svadharmānuṣṭhānameva

तितिक्षा का ?

titikṣā kā ?

शीतोष्णसुखदुःखादिसहिष्णुत्वम् ।

śītoṣṇasukhaduḥkhādisahiṣṇutvam

श्रद्धा कीदृशी ?

śraddhā kīdṛśī ?

गुरुवेदान्तवाक्यादिषुविश्वासः श्रद्धा ।

guruvedāntavākyādiṣuviśvāsaḥ śraddhā

समाधानं किम् ?

samādhānaṁ kim ?

चित्तैकाग्रता ।

cittaikāgratā

मुमुक्षुत्वं किम् ?

mumukṣutvaṁ kim ?

मोक्षो मे भूयाद् इति इच्छा ।

mokṣo me bhūyād iti icchā

एतत् साधनचतुष्टयम् ।

etat sādhanacatuṣṭayam ।

ततस्तत्त्वविवेकस्याधिकारिणो भवन्ति ।

tatastattvavivekasyādhikāriṇo bhavanti ।

Chapter 2

॥ अथ व्यष्टि-विचारः ॥

atha vyaṣṭi-vicāraḥ

तत्त्वविवेकः कः ?

tattvavivekaḥ kaḥ ?

आत्मा सत्यं तदन्यत् सर्वं मिथ्येति ।

ātmā satyaṁ tadanyat sarvaṁ mithyeti

आत्मा कः ?

ātmā kaḥ ?

स्थूलसूक्ष्मकारणशरीराद्व्यतिरिक्तः पञ्चकोशातीतः सन् अवस्थात्रयसाक्षी सच्चिदानन्दस्वरूपः सन् यस्तिष्ठति स आत्मा ।

sthūlasūkṣmakāraṇaśarīrādvyatiriktaḥ pañcakośātītaḥ san avasthātrayasākṣī saccidānandasvarūpaḥ san yastiṣṭati sa ātmā

स्थूलशरीरं किम् ?

sthūlaśarīraṁ kim ?

पञ्चीकृतपञ्चमहाभूतैः कृतं सत्कर्मजन्यं सुखदुःखादिभोगायतनं शरीरं अस्ति जायते वर्धते विपरिणमते अपक्षीयते विनश्यतीति षड्विकारवदेतत्स्थूलशरीरम् ।

pañcīkṛtapañcamahābhūtaiḥ kṛtaṁ satkarmajanyaṁ sukhaduḥkhādibhogāyatanaṁ śarīram asti jāyate vardhate vipariṇamate apakṣīyate vinaśyatīti ṣaḍvikāravadetatsthūlaśarīram

सूक्ष्मशरीरं किम् ?

sūkṣmaśarīraṁ kim ?

अपञ्चीकृतपञ्चमहाभूतैः कृतं सत्कर्मजन्यं सुखदुःखादिभोगसाधनं पञ्चज्ञानेन्द्रियाणि पञ्चकर्मेन्द्रियाणि पञ्चप्राणादयो मनश्चैकं बुद्धिश्चैका एवं सप्तदशकलाभिः सह यत्तिष्ठति तत्सूक्ष्मशरीरम् ।

apañcīkṛtapañcamahābhūtaiḥ kṛtaṁ satkarmajanyaṁ sukhaduḥkhādibhogasādhanaṁ pañcajñānendriyāṇi pañcakarmendriyāṇi pañcaprāṇādayo manaścaikaṁ buddhiścaikā evaṁ saptadaśakalābhiḥ saha yattiṣṭhati tatsūkṣmaśarīram

श्रोत्रं त्वक् चक्षू रसना घ्राणमिति पञ्चज्ञानेन्द्रियाणि ।

śrotraṁ tvak cakṣū rasanā ghrāṇamiti pañcajñānendriyāṇi

श्रोत्रस्य दिग्देवता ।

śrotrasya digdevatā

त्वचो वायुः ।

tvaco vāyuḥ

चक्षुषः सूर्यः ।

cakṣuṣaḥ sūryaḥ

रसनाया वरुणः ।

rasanāyā varuṇaḥ

घ्राणस्य अश्विनौ ।

ghrāṇasya aśvinau

इति ज्ञानेन्द्रियदेवताः ।

iti jñānendriyadevatāḥ

श्रोत्रस्य विषयः शब्दग्रहणम्।

śrotrasya viṣayaḥ śabdagrahaṇam

त्वचो विषयः स्पर्शग्रहणम्।

tvaco viṣayaḥ sparśagrahaṇam

चक्षुषो विषयो रूपग्रहणम्।

cakṣuṣo viṣayo rūpagrahaṇam

रसनाया विषयो रसग्रहणम्।

rasanāyā viṣayo rasagrahaṇam

घ्राणस्य विषयो गन्ध ग्रहणमिति।

ghrāṇasya viṣayo gandha grahaṇamiti

वाक्पाणिपादपायूपस्थानीति पञ्चकर्मेन्द्रियाणि।

vākpāṇipādapāyūpasthānīti pañcakarmendriyāṇi

वाचो देवता वह्निः।

vāco devatā vahniḥ

हस्तयोरिन्द्रः।

hastayorindraḥ

पादयोर्विष्णुः।

pādayorviṣṇuḥ

पायोर्मृत्युः।

pāyormṛtyuḥ

उपस्थस्य प्रजापतिः।

upasthasya prajāpatiḥ

इति कर्मेन्द्रियदेवताः।

iti karmendriyadevatāḥ

वाचो विषयो भाषणम् ।

vāco viṣayo bhāṣaṇam

पाण्योर्विषयो वस्तुग्रहणम् ।

pāṇyorviṣayo vastugrahaṇam

पादयोर्विषयो गमनम् ।

pādayorviṣayo gamanam

पायोर्विषयो मलत्यागः ।

pāyorviṣayo malatyāgaḥ

उपस्थस्य विषय आनन्द इति ।

upasthasya viṣaya ānanda iti

कारणशरीरं किम् ?

kāraṇaśarīraṁ kim ?

अनिर्वाच्यानाद्यविद्यारूपं शरीरद्वयस्य कारणमात्रं सत्स्वरूपाज्ञानं निर्विकल्पकरूपं यदस्ति तत्कारणशरीरम् ।

anirvācyānādyavidyārūpaṁ śarīradvayasya kāraṇamātraṁ satsvarūpājñānaṁ nirvikalpakarūpaṁ yadasti tatkāraṇaśarīram

अवस्थात्रयं किम् ?

avasthātrayaṁ kim ?

जाग्रत्स्वप्नसुषुप्त्यवस्थाः ।

jāgratsvapnasuṣuptyavasthāḥ

जाग्रदवस्था का ?

jāgradavasthā kā ?

श्रोत्रादिज्ञानेन्द्रियैः शब्दादि-विषयैश्च ज्ञायते इति या सा जाग्रदवस्था ।

śrotrādijñānendriyaiḥ śabdādi-viṣayaiśca jñāyate iti yā sā jāgradavasthā

स्थूलशरीराभिमानि आत्मा विश्व इत्युच्यते ।

sthūlaśarīrābhimāni ātmā viśva ityucyate

स्वप्नावस्था केति चेत् ?

svapnāvasthā keti cet ?

जाग्रदवस्थायां यद्दृष्टं यच्छ्रुतं तज्जनितवासनया निद्रासमये यः प्रपञ्चः प्रतीयते सा स्वप्नावस्था ।

jāgradavasthāyāṁ yaddṛṣṭaṁ yacchrutaṁ tajjanitavāsanayā nidrāsamaye yaḥ prapañcaḥ pratīyate sā svapnāvasthā

सूक्ष्मशरीराभिमानि आत्मा तैजस इत्युच्यते ।

sūkṣmaśarīrābhimāni ātmā taijasa ityucyate

अथ सुषुप्त्यवस्था का ?

atha suṣuptyavasthā kā ?

अहं किमपि न जानामि सुखेन मया निद्राऽनुभूयत इति सुषुप्त्यवस्था ।

ahaṁ kimapi na jānāmi sukhena mayā nidrā'nubhūyata iti suṣuptyavasthā

कारणशरीराभिमानि आत्मा प्राज्ञ इत्युच्यते ।

kāraṇaśarīrābhimāni ātmā prājña ityucyate

पञ्चकोशाः के ?

pañcakośāḥ ke ?

अन्नमयः प्राणमयो मनोमयो विज्ञानमय आनन्दमयश्चेति ।

annamayaḥ prāṇamayo manomayo vijñānamaya ānandamayaśceti

अन्नमयः कः ?

annamayaḥ kaḥ ?

अन्नरसेनैव भूत्वा अन्नरसेनैव वृद्धिं प्राप्य अन्नरूपपृथिव्यां यद्विलीयते तदन्नमयः कोशः स्थूलशरीरम् ।

annarasenaiva bhūtvā annarasenaiva vṛuddhiṁ prāpya annarūpapṛuthivyāṁ yadvilīyate tadannamayaḥ kośaḥ sthūlaśarīram

प्राणमयः कः ?

prāṇamayaḥ kaḥ ?

प्राणाद्याः पञ्चवायवः वागादीन्द्रियपञ्चकं प्राणमयः कोशः ।

prāṇādyāḥ pañcavāyavaḥ vāgādīndriyapañcakaṁ prāṇamayaḥ kośaḥ

मनोमयः कः ?

manomayaḥ kaḥ ?

मनश्च ज्ञानेन्द्रियपञ्चकं मिलित्वा यो भवति स मनोमयः कोशः ।

manaśca jñānendriyapañcakaṁ militvā yo bhavati sa manomayaḥ kośaḥ

विज्ञानमयः कः ?

vijñānamayaḥ kaḥ ?

बुद्धिर्ज्ञानेन्द्रियपञ्चकं मिलित्वा यो भवति स विज्ञानमयः कोशः।

buddhirjñānendriyapañcakaṁ militvā yo bhavati sa vijñānamaḥ kośaḥ

आनन्दमयः कः ?

ānandamayaḥ kaḥ ?

एवमेव कारणशरीरभूताविद्यास्थमलिनसत्वं प्रियादिवृत्तिसहितं सत् आनन्दमयः कोशः

evameva kāraṇaśarīrabhūtāvidyāsthamalinasatvaṁ priyādivṛuttisahitaṁ sat ānandamayaḥ kośaḥ

एतत् कोशपञ्चकम्।

etat kośapañcakam

मदीयं शरीरं मदीयाः प्राणाः मदीयं मनश्च मदीया बुद्धिः मदीयं अज्ञानमिति स्वेनैव ज्ञायते तद्यथा मदीयत्वेन ज्ञातं कटककुण्डलगृहादिकं स्वस्माद्भिन्नं तथा पञ्चकोशादिकं स्वस्माद्भिन्नं मदीयत्वेन ज्ञातमात्मा न भवति।

madīyaṁ śarīraṁ madīyāḥ prāṇāḥ madīyaṁ manaśca madīyā buddhiḥ madīyam ajñānamiti svenaiva jñāyate tadyathā madīyatvena jñātaṁ kaṭakakuṇḍalagṛuhādikaṁ svasmādbhinnaṁ tathā pañcakośādikaṁ svasmādbhinnaṁ madīyatvena jñātamātmā na bhavati

आत्मा तर्हि कः ?

ātmā tarhi kaḥ ?

सच्चिदानन्दस्वरूपः।

saccidānandasvarūpaḥ

सत् किम् ?

sat kim ?

कालत्रयेऽपि तिष्ठतीति सत्।

kālatraye'pi tiṣṭhatīti sat

चित् किम् ?

cit kim ?

ज्ञानस्वरूपः।

Jñānasvarūpaḥ

आनन्दः कः ?

ānandaḥ kaḥ ?

सुखस्वरूपः।

sukhasvarūpaḥ

एवं सच्चिदानन्दस्वरूपं स्वात्मानं विजानीयात् ॥

evaṁ saccidānandasvarūpaṁ svātmānaṁ vijānīyāt

Chapter 3

॥ अथ समष्टि-विचारः ॥

atha samaṣṭi-vicāraḥ

अथ चतुर्विंशतितत्त्वोत्पत्तिप्रकारं वक्ष्यामः ।

atha caturviṁśatitattvotpattiprakāraṁ vakṣyāmaḥ

ब्रह्माश्रया सत्त्वरजस्तमोगुणात्मिकामाया अस्ति ।

brahmāśrayā sattvarajastamoguṇātmikāmāyā asti

तत आकाशः सम्भूतः ।

tata ākāśaḥ sambhūtaḥ

आकाशाद् वायुः ।

ākāśād vāyuḥ

वायोस्तेजः ।

vāyostejaḥ

तेजस आपः ।

tejasa āpaḥ

अद्भ्यः पृथिवी ।

adbhyaḥ pṛuthivī

एतेषां पञ्चतत्त्वानां मध्ये आकाशस्य सात्विकांशात् श्रोत्रेन्द्रियं सम्भूतम् ।

eteṣāṁ pañcatattvānāṁ madhye ākāśasya sātvikāṁśāt śrotrendriyaṁ sambhūtam

वायोः सात्विकांशात् त्वगिन्द्रियं सम्भूतम्।

vāyoḥ sātvikāṁśāt tvagindriyaṁ sambhūtam

अग्नेः सात्विकांशात् चक्षुरिन्द्रियं सम्भूतम्।

agneḥ sātvikāṁśāt cakṣurindriyaṁ sambhūtam

जलस्य सात्विकांशात् रसनेन्द्रियं सम्भूतम्।

jalasya sātvikāṁśāt rasanendriyaṁ sambhūtam

पृथिव्याः सात्विकांशात् घ्राणेन्द्रियं सम्भूतम्।

pṛuthivyāḥ sātvikāṁśāt ghrāṇendriyaṁ sambhūtam

एतेषां पञ्चतत्त्वानां समष्टि-सात्विकांशात् मनोबुद्ध्यहंकारचित्तान्तःकरणानि सम्भूतानि।

eteṣāṁ pañcatattvānāṁ samaṣṭi-sātvikāṁśāt manobuddhyahaṅkāracittāntaḥkaraṇāni sambhūtāni

संकल्पविकल्पात्मकं मनः।

saṅkalpavikalpātmakaṁ manaḥ

निश्चयात्मिका बुद्धिः।

niścayātmikā buddhiḥ

अहंकर्ता अहंकारः।

ahaṅkartā ahaṅkāra

चिन्तनकर्तृ चित्तम्।

cintanakartṛ cittam

मनसो देवता चन्द्रमाः।

manaso devatā candramāḥ

बुद्धेः ब्रह्मा।

buddheḥ brahmā

अहंकारस्य रुद्रः।

ahaṅkārasya rudraḥ

चित्तस्य वासुदेवः।

cittasya vāsudevaḥ

एतेषां पञ्चतत्त्वानां मध्ये आकाशस्य राजसांशात् वागिन्द्रियं सम्भूतम्।

eteṣāṁ pañcatattvānāṁ madhye ākāśasya rājasāṁśāt vāgindriyaṁ sambhūtam

वायोः राजसांशात् पाणीन्द्रियं सम्भूतम्।

vāyoḥ rājasāṁśāt pāṇīndriyaṁ sambhūtam

वह्नेः राजसांशात् पादेन्द्रियं सम्भूतम्।

vahneḥ rājasāṁśāt pādendriyaṁ sambhūtam

जलस्य राजसांशात् उपस्थेन्द्रियं सम्भूतम्।

jalasya rājasāṁśāt upasthendriyaṁ sambhūtam

पृथिव्याः राजसांशात् गुदेन्द्रियं सम्भूतम्।

pṛuthivyāḥ rājasāṁśāt gudendriyaṁ sambhūtam

एतेषां समष्टि-राजसांशात् पञ्चप्राणाः सम्भूताः।

eteṣāṁ samaṣṭi-rājasāṁśāt pañcaprāṇāḥ sambhūtāḥ

एतेषां पञ्चतत्त्वानां तामसांशात् पञ्चीकृतपञ्चतत्त्वानि भवन्ति।

eteṣāṁ pañcatattvānāṁ tāmasāṁśāt pañcīkṛutapañcatattvāni bhavanti

पञ्चीकरणं कथमिति चेत्?

pañcīkaraṇaṁ kathamiti cet ?

एतेषां पञ्चमहाभूतानां तामसांशस्वरूपं एकमेकं भूतं द्विधा विभज्य

एकमेकमर्धं पृथक् तूष्णीं व्यवस्थाप्य

अपरमपरमर्धं चतुर्धा विभज्य

स्वार्धमन्येषु अर्धेषु स्वभागचतुष्टयसंयोजनं कार्यम् ।

eteṣāṁ pañcamahābhūtānāṁ tāmasāṁśasvarūpam ekamekaṁ bhūtaṁ dvidhā vibhājya
ekamekamardhaṁ pṛuthak tūṣṇīṁ vyavasthāpya
aparamaparamardhaṁ caturdhā vibhājya
svārdhamanyeṣu ardheṣu svabhāgacatuṣṭayasaṁyojanaṁ kāryam

तदा पञ्चीकरणं भवति ।

tadā pañcīkaraṇaṁ bhavati

एतेभ्यः पञ्चीकृतपञ्चमहाभूतेभ्यः स्थूलशरीरं भवति ।

etebhyaḥ pañcīkṛutapañcamahābhūtebhyaḥ sthūlaśarīraṁ bhavati

एवं पिण्डब्रह्माण्डयोरैक्यं सम्भूतम् ।

evaṁ piṇḍabrahmāṇḍayoraikyaṁ sambhūtam

Chapter 4

॥ अथ ऐक्य-विचारः ॥

atha aikya-vicāraḥ

स्थूलशरीराभिमानि जीवनामकं ब्रह्मप्रतिबिम्बं भवति ।

sthūlaśarīrābhimāni jīvanāmakaṁ brahmapratibimbaṁ bhavati

स एव जीवः प्रकृत्या स्वस्मात् ईश्वरं भिन्नत्वेन जानाति ।

sa eva jīvaḥ prakṛtyā svasmāt īśvaraṁ bhinnatvena jānāti

अविद्योपाधिः सन् आत्मा जीव इत्युच्यते ।

avidyopādhiḥ san ātmā jīva ityucyate

मायोपाधिः सन् आत्मा ईश्वर इत्युच्यते ।

māyopādhiḥ san ātmā īśvara ityucyate

एवं उपाधिभेदात् जीवेश्वरभेददृष्टिः यावत् पर्यन्तं तिष्ठति तावत् पर्यन्तं

जन्ममरणादिरूपसंसारो न निवर्तते ।

तस्मात् कारणात् न जीवेश्वरयोर्भेदबुद्धिः स्वीकार्या ।

evam upādhibhedāt jīveśvarabhedadṛuṣṭiḥ yāvat paryantaṁ tiṣṭhati tāvat paryantaṁ janmamaraṇādirūpasaṁsāro na nivartate
tasmāt kāraṇāt na jīveśvarayorbhedabuddhiḥ svīkāryā

ननु साहङ्कारस्य किञ्चिज्ज्ञस्य जीवस्य निरहंकारस्य सर्वज्ञस्य ईश्वरस्य तत्त्वमसीति

महावाक्यात्कथमभेदबुद्धिः स्यादुभयोः विरुद्धधर्माक्रान्तत्वात् ।

nanu sāhaṅkārasya kiñcijjñasya jīvasya

nirahaṅkārasya sarvajñasya īśvarasya tattvamasīti
mahāvākyātkathamabhedabuddhiḥ syādubhayoḥ viruddhadharmākrāntatvāt

इति चेन्न ।

iti cenna

स्थूलसूक्ष्मशरीराभिमानि त्वम्पदवाच्यार्थः ।

sthūlasūkṣmaśarīrābhimāni tvampadavācyārthaḥ

उपाधिविनिर्मुक्तं समाधिदशासम्पन्नं शुद्धं चैतन्यं त्वम्पदलक्ष्यार्थः ।

upādhivinirmuktaṁ samādhidaśāsampannaṁ śuddhaṁ caitanyaṁ tvampadalakṣyārthaḥ

एवं सर्वज्ञत्वादिविशिष्ट ईश्वरः तत्पदवाच्यार्थः ।

evaṁ sarvajñatvādiviśiṣṭa īśvaraḥ tatpadavācyārthaḥ

उपाधिशून्यं शुद्धचैतन्यं तत्पदलक्ष्यार्थः ।

upādhiśūnyaṁ śuddhacaitanyaṁ tatpadalakṣyārthaḥ

एवं च जीवेश्वरयोः चैतन्यरूपेणाऽभेदे बाधकाभावः ।

evaṁ ca jīveśvarayoḥ caitanyarūpeṇā'bhede bādhakābhāvaḥ

एवं च वेदान्तवाक्यैः सद्गुरूपदेशेन च सर्वेष्वपि भूतेषु येषां ब्रह्मबुद्धिरुत्पन्ना ते जीवन्मुक्ता इत्यर्थः ।

evaṁ ca vedāntavākyaiḥ sadgurūpadeśena ca sarveṣvapi bhūteṣu yeṣāṁ brahmabuddhirutpannā te jīvanmuktā ityarthaḥ

Chapter 5

॥ अथ ज्ञानफलं विचारः ॥

atha jñānaphalaṁ vicāraḥ

जीवन्मुक्तः कः ?

jīvanmuktaḥ kaḥ ?

यथा देहोऽहं पुरुषोऽहं ब्राह्मणोऽहं शूद्रोऽहमस्मीति दृढनिश्चयः तथा नाहं ब्राह्मणो न शूद्रो न पुरुषः किन्तु असंगः सच्चिदानन्दस्वरूपः प्रकाशरूपः सर्वान्तर्यामि चिदाकाशरूपोऽस्मीति दृढनिश्चयरूपः अपरोक्षज्ञानवान् जीवन्मुक्तः।

yathā deho'haṁ puruṣo'haṁ brāhmaṇo'haṁ śūdro'hamasmīti dṛuḍhaniścayaḥ tathā nāhaṁ brāhmaṇo na śūdro na puruṣaḥ kintu asaṅgaḥ saccidānandasvarūpaḥ prakāśarūpaḥ sarvāntaryāmi cidākāśarūpo'smīti dṛuḍhaniścayarūpaḥ aparokṣajñānavān jīvanmuktaḥ

ब्रह्मैवाहमस्मि इत्यपरोक्षज्ञानेन निखिलकर्मबन्ध विनिर्मुक्तः स्यात्।

brahmaivāhamasmi ityaparokṣajñānena nikhilakarmabandha vinirmuktaḥ syāt

कर्माणि कतिविधानि सन्ति इति चेत् ?

karmāṇi katividhāni santi iti cet ?

आगामिसञ्चितप्रारब्धभेदेन त्रिविधानि सन्ति।

āgāmisañcitaprārabdhabhedena trividhāni santi

आगामि कर्म किम् ?

āgāmi karma kim

ज्ञानोत्पत्यनन्तरं ज्ञानिदेहकृतं पुण्यपापरूपंकर्म यदस्ति तत् आगामि इत्यभिधीयते ।

jñānotpatyanantaraṁ jñānidehakṛutaṁ puṇyapāparūpaṅkarma yadasti tat āgāmi ityabhidhīyate

सञ्चितं कर्म किम् ?

sañcitaṁ karma kim ?

अनन्तकोटिजन्मनां बीजभूतं सत् यत्कर्मजातं पूर्वार्जितं तिष्ठति तत्सञ्चितं ज्ञेयम् ।

anantakoṭijanmanāṁ bījabhūtaṁ sat yatkarmajātaṁ pūrvārjitaṁ tiṣṭhati tatsañcitaṁ jñeyam

प्रारब्धं कर्म किमिति चेत् ?

prārabdhaṁ karma kimiti cet ?

इदं शरीरमुत्पाद्य इहलोके एवं सुखदुःखादिप्रदं यत्कर्म तत्प्रारब्धम् । भोगेन नष्टं भवति ।

idaṁ śarīramutpādya ihaloke evaṁ sukhaduḥkhādipradam yatkarma tatprārabdhaṁ

bhogena naṣṭaṁ bhavati

प्रारब्धकर्मणां भोगादेव क्षय इति ।

prārabdhakarmaṇāṁ bhogādeva kṣaya iti

सञ्चितं कर्म ब्रह्मैवाहमस्मीति निश्चयात्मकज्ञानेन नश्यति ।

sañcitaṁ karma brahmaivāhamasmīti niścayātmakajñānena naśyati

आगामिकर्म अपि ज्ञानेन नश्यति । किंच आगामिकर्मणां नलिनीदलगतजलवत् ज्ञानिनां सम्बन्धो नास्ति ।

āgāmikarma api jñānena naśyati

kiñca āgāmikarmaṇāṁ nalinīdalagatajalavat jñāninām sambandho nāsti

किञ्च ये ज्ञानिनं स्तुवन्ति भजन्ति अर्चयन्ति तान्प्रति ज्ञानिकृतं आगामि पुण्यं गच्छति ।

kiñca ye jñāninaṁ stuvanti bhajanti arcayanti tānprati jñānikṛutam āgāmi puṇyaṁ gacchati

ये ज्ञानिनं निन्दन्ति द्विषन्ति तान्प्रति ज्ञानिकृतं सर्वमागामि क्रियमाणं यद्वाच्यं कर्म पापात्मकं तद्गच्छति ।

ye jñāninaṁ nindanti dviṣanti tānprati jñānikṛutaṁ sarvamāgāmi kriyamāṇaṁ yadvācyaṁ karma pāpātmakaṁ tadgacchati

सुहृदः पुण्यकृत्यं दुर्हृदः पापकृत्यं गृह्णन्ति ।

suhṛdaḥ puṇyakṛtyaṁ durhṛdaḥ pāpakṛtyaṁ gṛhṇanti

तथा च आत्मवित्संसारं तीर्त्वा ब्रह्मानन्दमिहैव प्राप्नोति ।

tathā ca ātmavitsaṁsāraṁ tīrtvā brahmānandamihaiva prāpnoti

तरति शोकं आत्मवित् इति श्रुतेः ।

tarati śokam ātmavit iti śruteḥ

तनुं त्यजतु वा काश्यां श्वपचस्य गृहेऽथवा
ज्ञानसम्प्राप्तिसमये मुक्तोऽसौ विगताशयः ॥

इति स्मृतेश्च ।

tanuṁ tyajatu vā kāśyāṁ śvapacasya gṛuhe'thavā
jñānasamprāptisamaye mukto'sau vigatāśayaḥ
iti smṛuteśca

इति तत्त्वबोधप्रकरणं समाप्तम् ॥

iti tattvabodhaprakaraṇaṁ samāptam

ॐ तत्सत्

om tatsat

Key to transliteration and pronunciation of Sanskrit letters

Sanskrit is a highly phonetic language and therefore accuracy in the pronunciation of the letters is very important. A change in the pronunciation could change the meaning of the word itself. For those who are not familiar with the *Dēvanāgarī* script, the International Alphabet of Sanskrit Transliteration is a guide to the correct pronunciation of the Sanskrit letters.

अ	a	fun	च	ca	chunk 2	य	ya	loyal
आ	ā	father	छ	cha	match *2	र	ra	red
इ	i	it	ज	ja	jump 2	ल	la	luck
ई	ī	feet	झ	jha	hedgehog *2	व	va	virtue
उ	u	full	त्र	tra	three 2ट ṭa	श	śa	sure
ऊ	ū	pool	ठ	tha	ant-hill *3	ष	ṣa	shun
ऋ	ṛ	rhythm	ड	ḍa	duck *3	स	sa	sir
ॠ	ṝ	marine	ढ	ḍha	godhead *3	ह	ha	hum
ऌ	ḷ	revelry	ण	ṇa	thunder *3	क्ष	kṣa	worksheet
ए	e	play	त	ta	(close to) think *4	ज्ञ	jña	*
ऐ	ai	aisle	थ	tha	(close to) pathetic *4	ळ	(close to) world	*
ओ	o	go	द	da	(close to) that*4	ऽ	'	unpronounced
औ	au	cow	ध	dha	(close to) breathe *4			अ(a)
अं	aṁ	**	न	na	numb *4	ऽऽ	"	unpronounced
अः	aḥ	***	प	pa	purse 5			आ(ā)
क	ka	Seek 1	फ	pha	sapphire *5			
ख	kha	blockhead*1	ब	ba	but 5			
ग	ga	get 1	भ	bha	abhor 5			
घ	gha	log-hut * 1	म	ma	mother 5			
ङ	ṅa	sing 1						

* No English equivalent ** Nasalisation of preceding vowel *** Aspiration of preceding vowel.

1. Guttural – Pronounced from throat
2. Palatal - Pronounced from palate
3. Lingual - Pronounced from cerebrum
4. Dental - Pronounced from teeth
5. Labial- - Pronounced from lips.

The 5th letter of each of the above class – called nasals – is also pronounced nasally.